3. Allah'ın Varlığı ve Birliği

Allah’ın varlığı hemen her toplumda kabul edilen bir hakikattir. Allah’ı inkâr eden çok az sayıda toplum vardır. Bu sebeple Kur’an, Allah’ın varlığından çok birliği yani *tevhit* inancı üzerinde durur. İslam inancı *“Allah’ın birliği, eşi ve benzeri bulunmadığı”* temel ilkesine dayanır. *Kelimeitevhit* yani *“Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed (sav) O'nun kulu ve elçisidir.”* cümlesi bu tevhit inancının özet ifadesidir.

Tevhidin zıttı şirktir. Şirk Allah’tan başka ilahlar bulunduğuna inanmaktır. Allah’ı kabul etmekle beraber başka ilahların da var olduğunu kabul etmektir. Allah’ın fiil ve sıfatlarından herhangi birine başka varlıkların da sahip olduğunu düşünmek ve buna inanmak insanı müşrik yapar. İslam inancı şirki kesin olarak reddeder. İnsanın Allah’a ait sıfatları başka varlıklara da vermesini Lokman (as) diliyle en büyük zulüm olarak ilan eder:

يَا بُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

“...Yavrum! Allah’a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür.”[10]

Allah’ın varlığının ve birliğinin delillerini Kur’an birçok kez zikreder. İslam âlimleri de bu konuda birçok akli delil ortaya koymuşlardır. Bu delillerin ortaya konmasının temel amacı ortaya çıkacak şüphelere karşı mümini imanında ispat, münkiri inkârında iskat etmek (yani mümini imanında sabit kılmak, inkâr edeni inkârında susturmak), doğabilecek şüpheleri gidermek, böylece insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamaktır.

10. Lokman suresi, 13. ayet.

NOT EDELİM

Allah'ın varlığı ve birliği konusundaki delillerin amacı:

- ✓ Müminin imanını sağlamlaştırmak (ispat),
- ✓ Münkiri inkârında aciz bırakmak (iskat),
- ✓ Doğabilecek şüpheleri gidermek,
- ✓ İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak.

Allah'ın varlığı ve birliğini ispat için birçok delil ileri sürülmüştür. Bu delilleri akli ve naklî olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Akli Deliller: Aklın prensiplerini ve zorunlu olarak benimsediği esasları kullanarak temellendirilen delillere denir. Bu delilleri başlıca şu şekilde sıralayabiliriz:

a. Hudus delili: *Hudus,* sonradan meydana gelmek demektir. Önceleri olmayıp sonradan meydana gelen varlıklara da *hâdis* denir. Hudus delili, âlemin sonradan yaratıldığı gerçeğinden yola çıkılarak elde edilen delile denir.

Evrenin yaratılmışlığı ve her yaratılmışın bir yaratıcısının olacağı esasına dayanan hudus delili, Kur'an'ın bir çok ayetinde yer almaktadır. **"İnsan düşünmez mi ki daha önce o hiçbir şey olmadığı hâlde biz kendisini yaratmışızdır?"**[11] ayeti hudus delilinin Kur'an'daki en önemli dayanaklarındandır. Çünkü ayet, insanın henüz mevcut değilken yani yokken Allah tarafından yaratıldığını, öncesinde bir yokluğun var olduğu, kendisini yokluktan varlığa Allah'ın çıkardığını ifade etmektedir. [12]

NOT EDELİM

- ✓ **1.Öncül:** Âlem hâdistir (Değişkendir ve sonradan var olmuştur.).
- ✓ **2.Öncül:** Her hâdisin bir muhdisi (var edeni) vardır.
- ✓ **3.Öncül:** O hâlde âlemin de bir muhdisi vardır ki O da Yüce Allah'tır.

Buna göre gözle görülen ve ayrıca varlığı kabul edilen canlı cansız bütün kâinatın kendi kendine var olamayacağı ve mevcudiyetini sürdüremeyeceği gerçeğinden yola çıkarak onu varlık âlemine getiren bir Allah'ın mevcut olduğu sonucuna ulaşılabilir.[13]

Örneğin bir kaya parçası durup dururken çatlayıp ufalanmaz. Onun ufalanmasına sebep olan birtakım coğrafi şartlar ve etkiler vardır. Su herhangi bir etken olmadan kaynamaz. Onun kaynamasına sebep olan ve onda bu değişikliği meydana getiren bir sıcaklık etkisi vardır. Peynir kendiliğinden küflenmez. Onda bu değişikliği yapan birtakım bakteriler vardır. Ağaç kendi kendine mobilya olmaz. Onu yapan bir marangoz vardır. Boyalar bir araya gelerek resim oluşturmaz. Onu meydana getiren bir sanatkâr vardır.

Öyle ise bizzat kâinatın kendisi yokken var olduğuna göre onu da meydana getiren bir kuvvet elbette vardır ki bu da ilmi ve kudreti sonsuz olan Cenab-ı Allah'tır. Akıl bunu kabul etmeye mecburdur. Her şeyin bir ustası varken kâinatın bir ustasının olmaması; ilme, akla ve hakikate aykırı bir durumdur. Hiçbir şekilde mantıklı bir izahı da yoktur.

---

11. Meryem suresi, 67. ayet.
12. bk. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 86.
13. bk. Bekir Topaloğlu, "Allah" TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s. 475.

b. İmkân delili: Âlemin varlığının zorunlu değil mümkün olduğu fikrinden yola çıkılarak ortaya konan delile denir.

Âlem mümkün varlıktır yani onun varlığı ile yokluğu eşittir, o hâlde onun varlığını yokluğuna tercih eden bir kuvvet ve irade olmalıdır. O da Yüce Allah’tır.

N NOT EDELİM

- ✓ **1. Öncül:** Âlem mümkündür.
- ✓ **2. Öncül:** Her mümkün için bir müreccih (varlığını yokluğuna tercih eden irade) vardır.
- ✓ **3. Öncül:** O hâlde âlemin de bir müreccihi vardır ki o da Yüce Allah’tır.

Bu, iki kefesi de eşit bir teraziye benzer. Herhangi bir kefesine bir ağırlık konmadığı müddetçe eşitlik bozulmaz. Eşitlik bozulup bir tarafı ağır bastıysa o kefesine bir kuvvet uygulandı demektir. Bu kefelerden biri varlık öbürü yokluk olsun. Eşitlik bozulup da bir şey varlık âlemine geldiyse onun varlığını yokluğuna tercih eden bir iradenin var olduğu ortaya çıkmış olur.

Kısacası, Allah’ın varlığının en büyük delili bizzat varlığın kendisidir. Allah’ın varlığına delil arayan kimsenin kendi varlığı da en büyük delillerdendir.

c. Gaye ve nizam delili: Âlemde var olan gaye ve düzenden yola çıkarak Allah’ın varlığını ispat eden delildir. Âlemde bir düzenin var olduğu aşikârdır. Kâinat belli kurallara göre hareket etmektedir. Dikkatle bakıldığında her bir varlığın bir amaç için var olduğu görülür. Hiçbir varlık anlamsız ve amaçsız değildir. O hâlde bu harika düzen kendiliğinden olmayacağına göre bu düzeni kim kurmuştur? Her bir canlının varlığının amacını kim belirlemiştir?

Konuyu daha iyi anlamak için kalabalık şehirlerde trafik ışıkları ve kuralları olmadan binlerce aracın seyrettiğini düşünelim. O şehirdeki trafikte kargaşa olmaz mı? Orada düzenli bir trafikten bahsedilebilir mi? Elbette hayır! O hâlde milyonlarca yıldızın kendi yörüngesinde seyrettiği uzay boşluğunda herhangi bir kural olmadan ve düzen koyucu bulunmadan başta Güneş ve Güneş sistemi olmak üzere bunca gök cismi nasıl hareket etmektedir?

Görsel 3.5: Kâinatta var olan her şey var olmak için bir sebebe muhtaçtır.

İnsan vücudundaki organlar ve milyonlarca hücre nasıl da birbiriyle bağlantılı, ahenkli ve bir düzen içinde kendilerine verilen görevi aksatmadan çalışmaktadırlar. Onların bu şekilde çalışmasını organize eden bir kudret olmasaydı bu organlarımız kendiliğinden bunu sağlayabilirler miydi?

Görsel 3.6: Vücudumuzdaki milyonlarca hücre ve sayısız organımız bir düzen içerisinde çalışmaktadır.

Bir kitaba baktığımızda, harflerin anlamlı kelimeleri, kelimelerin anlamlı cümleleri, cümlelerin kitabı meydana getirdiğine şahit oluruz. Bütün bunları yapanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğunu hemen anlarız. Kitabın kendiliğinden ve tesadüfen olduğunu söylemek akla aykırı bir iddia olur. O hâlde tüm âlemdeki gaye ve düzenin kendiliğinden olduğu nasıl söylenebilir?

Aksine kâinatta var olan tüm bu düzen ve nizam, o düzeni koyan bir yüce kudretin varlığını ispat eden en kuvvetli delillerdendir.

Gaye ve nizam delili, Allah'ın varlığının yanında O'nun birliğini de ispat eder. Çünkü âlemdeki düzen aynı zamanda o düzeni koyan ve devam ettiren iradenin bir olduğunu gösterir. Eğer birden fazla ilah olsaydı kâinatta düzen ve intizam olmazdı. Aksine kaos ve anarşi meydana gelirdi.

Bir okulun eşit yetkilere sahip iki müdürü olsa orada düzensizlik meydana gelir. Bir şehrin iki valisi olsa o memlekette huzur ve düzen ortadan kalkar. Bir askerî birliğin aynı rütbede iki komutanı, bir spor karşılaşmasının eşit yetkide iki hakemi olsa orada sürekli ve düzenli bir yönetim sergilenemez. Yetki karmaşası ortaya çıkar.

Aynı şekilde kâinatta var olan düzen ve ahenk, hiç şaşmadan işleyen evrensel sistem, bu âlemi var eden ve yöneten kudretin bir ve benzersiz olduğunu ispat eder. Bunun dışında da Allah'ın var ve bir olduğunu ispat eden birçok delil vardır. Hiç kimsenin olumsuz tesiri altında kalmadan aklıselim ile düşünen herkes bu delillerden yola çıkarak Allah'ın varlığını ve birliğini kavrayabilir.

N NOT EDELİM

- ✓ **1.Öncül:** Âlemin içindeki her bir varlığın bir amacı ve düzeni vardır.
- ✓ **2.Öncül:** Her düzen, bir düzenleyiciye ihtiyaç duyar.
- ✓ **3.Öncül:** O hâlde âlemin de bir düzenleyicisi vardır ki O da bir olan Yüce Allah'tır.

Görsel 3.7: Kâinattaki düzen yüce bir varlığın eseridir.

Naklî deliller: Naklî deliller, Allah'ın varlığını dile getiren ve üzerinde düşünmemiz istenen Kur'an ayetleridir. Sayıca hayli çok olan bu ayetlerden birkaç tanesini zikredeceğiz:

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ...

"Peygamberleri dedi ki; yer ve gökleri yaratan Allah Teala'nın varlığında şüphe edilir mi...?"[14]

14. İbrahim suresi, 10. ayet.

Y YORUMLAYALIM

"Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da onun için birer kazık kılmadık mı? Sizi çift çift yarattık, uykunuzu dinlenme vakti kıldık, geceyi bir örtü yaptık, gündüzü geçimi sağlama vakti kıldık, üstünüze yedi kat sağlam gök bina ettik, parlak ışık veren güneşi var ettik; taneler, bitkiler ve ağaçları sarmaş dolaş bahçeler yetiştirmek için yoğunlaşmış bulutlardan bol yağmur indirdik."

(Nebe suresi, 6-16. ayetler.)

"Görmedin mi ki Allah, geceyi gündüzün içine ve gündüzü de gecenin içine sokuyor. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Her biri (kendi yörüngesinde) belli bir zamana kadar akar gider. Şüphesiz Allah, işlediklerinizden hakkıyla haberdardır."

(Lokman suresi, 29. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri Allah'ın varlığı ve birliğinin delilleri bağlamında yorumlayınız.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Ant olsun ki onlara 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, mutlaka 'Allah' derler. De ki: (Öyleyse) övgü de yalnız Allah'a mahsustur ama onların çoğu bilmezler."[15]

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ

'De ki: "Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da işitme ve görme yetisi üzerinde kim mutlak hâkimdir? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşleri kim yürütüyor?" "Allah" diyecekler. De ki: "O hâlde, Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?'[16]

وَالشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

"Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiri (düzenlemesi) dir."[17]

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Gece, gündüz, Güneş ve Ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız onları yaratan Allah'a secde edin."[18]

15. Lokman suresi, 25. ayet.
16. Yunus suresi, 31. ayet.
17. Yasin suresi, 38. ayet.
18. Fussilet suresi, 37. ayet. (secde ayetidir.)

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاء اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي
الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Allah'ın varlığının delillerinden biri de şudur: Sen yeryüzünü boynu bükük (kupkuru) görürsün. Onun üzerine yağmuru indirdiğimiz zaman kıpırdar kabarır. Şüphesiz ki onu dirilten, elbette ölüleri de diriltir. Şüphesiz O, her şeye gücü yetendir."[19]

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَاءُ قَديرٌ

"Gökleri, yeri ve bu ikisi içinde yaydığı canlıları yaratması, O'nun varlığının delillerindendir. O, dilediği zaman, onları bir araya getirmeye de gücü yetendir."[20]

اَفَلَا يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ۝ وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۝ وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ۝
وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ۝ فَذَكِّرْ اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ ۝ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ۝

"Deveye bakmıyorlar mı, nasıl yaratılmıştır! Göğe bakmıyorlar mı, nasıl yükseltilmiştir! Dağlara bakmıyorlar mı, nasıl dikilmişlerdir! Yeryüzüne bakmıyorlar mı, nasıl yayılmıştır! Artık sen öğüt ver! Sen ancak bir öğüt vericisin. Sen, onlar üzerinde bir zorba değilsin."[21]

Bütün bu ayetlerde Allah Teala, kâinatta var olan, bizim de çevremizde görüp durduğumuz birtakım olağanüstü hadiselere dikkat kesilmemizi istemektedir. Âlemde mevcut olaylar ve yaratılmış her şey Allah'ın (cc) varlığına, birliğine ve kudretine açık birer delildir. Burada eserden müessire (eserin yaratıcısına) gidiş metodu ile hüküm verilmektedir. Her ne kadar ayetleri biz naklî delil olarak sınıflandırsak da aslında ayetlerin bize, akıl yoluyla Allah'ı (cc) nasıl idrak edebileceğimizi gösterdiğini, akli metotları kullanmamızı önerdiğini görmekteyiz.

Görsel 3.8: Çevresine dikkatli bir nazarla bakan kimseler ilahi kudretin tezahürünü her yerde görebilir.

19. Fussilet suresi, 39. ayet.
20. Şûra suresi, 29. ayet.
21. Gaşiye suresi, 17-22. ayetler.

Yukarıda zikredilen akli ve naklî deliller Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini gösterir. O’nun varlığında ve birliğinde şüphe yoktur. İslam inancının temelini oluşturan tevhit akidesinde Allah’ın (cc) varlığı ve birliği bazı özel kavramlarla ifade edilir. Allah’ın (cc) birlenmesi sadece yaratıcı varlık olarak değil O’nun isimlerinde, sıfatlarında, fiillerinde, uluhiyet ve rububiyyetinde, emretmesinde, hüküm koymasında, tek ve mutlak otorite olmasında da eşi ve benzeri olmaması demektir.

Yüce Allah, kâinatı yaratmasının yanında aynı zamanda bütün varlıkları sevk ve idare edendir. Muhyi ismiyle hayat veren, Mümit ismiyle öldürendir. Bütün varlıkların rızıklarını O verir. Âlemlerin Rabb'i olarak tüm canlıları besleyip büyüten; kâinata koyduğu gaye ve düzenle evreni yöneten O’dur. Allah (cc) gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri yarattıktan sonra onları kendi hâline bırakmamış; gönderdiği kitaplarla ve görevlendirdiği peygamberlerle insanlara yol göstermiştir.

İslam âlimleri tevhit inancını tevhid-i rububiyet, tevhid-i uluhiyet, tevhid-i ef’al, tevhid-i esma ve sıfat gibi başlıklar altında değerlendirmişlerdir. Bu ifadelerde vurguladıkları husus; tam ve mükemmel bir tevhit için Allah’ı (cc) bütün isim, sıfat ve fiillerinde şanına yakışır bir şekilde bilmek, tanımak ve yüceltmektir. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’in yüzlerce ayeti bizlere Allah’ı (cc) tanıtmakta, Allah’ı (cc) hakkıyla takdir etmenin gerektiğini belirtmekte ve Allah’ın (cc) rızasını kazandıracak kulluğun ancak bu şekilde bir tevhit inancıyla mümkün olacağını bildirmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın (cc) yaratma, yaşatma, yönetme, rızık verme, emretme, hükmetme gibi konularda tek ve benzersiz olduğunu, haber veren ayetlerden bazıları şunlardır:

“O, gökte de ilah olandır; yerde de ilah olandır. O, hüküm ve hikmet sahibidir; hakkıyla bilendir.” [22]

“Rabb'iniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşa hükmeden, gündüzü durmadan kovalayan gece ile bürüyen; Güneş'i, Ay'ı, yıldızları, hepsini buyruğuna baş eğdirerek var eden Allah’tır. Bilin ki yaratma da emir de O’nun hakkıdır. Âlemlerin Rabb'i olan Allah Yüce’dir.” [23]

“Şüphesiz Allah; rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir.” [24]

“Hamd; göklerin Rabb'i ve yerin Rabb'i, âlemlerin Rabb'i olan Allah’a mahsustur.”[25]

---

22. Zuhruf suresi, 84. ayet.
23. Araf suresi, 54. ayet.
24. Zariyat suresi, 58. ayet.
25. Casiye suresi, 36. ayet.